



Äidinkieli ja kirjallisuus, lukutaidon näkövammaisten korvaava koe 18.9.2020

Näkövammaisten korvaavan kokeen alustavat koekohtaiset sisältökuvaukset 18.9.2020

Alustavat koekohtaiset sisältökuvaukset on tarkoitettu ensisijaisesti tueksi alustavaa arvostelua varten. Suuntaa-antavia koekohtaisia kuvauksia käytetään apuna vain arvioitaessa vastausten sisältöaineiksia. Muut huomioon otettavat piirteet on esitetty kriteeritaulukossa, joka on Ylioppilastutkintolautakunnan antamissa äidinkielen koetta koskeissa määräyksissä.

https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Koekohtaiset/aidinkieli_ja_kirjallisuus_maaraykset.pdf?v=040320

Alustavat koekohtaiset sisältökuvaukset eivät välttämättä kuvaa kaikkia tehtävässä hyväksytyjä sisältöjä. Vastauksessa voi olla muitakin kuin kuvauksessa mainittuja sisältöjä, eikä erinomaisessakaan suorituksessa tarvitse olla kaikkia esille nostettuja havaintoja ja päätelmiä. Arviointi perustuu kriteereissä kuvattuun kokonaisuuteen.

Alustavat koekohtaiset sisältökuvaukset eivät ole osa Ylioppilastutkintolautakunnan yleisissä määräyksissä ja ohjeissa tarkoitettua tietoa siitä, miten arvosteluperusteita on sovellettu yksittäisen kokelaan koesuoritukseen. Alustavat koekohtaiset sisältökuvaukset eivät sido Ylioppilastutkintolautakuntaa lopullisen arvostelun perusteiden laadinnassa.



Osa 1: Asia- ja mediatekstit

1. Julkisuuskuvien vertailua (30 p.)

Tehtävässä pyydetään vertailemaan Seinäjoen ja Lappeenrannan julkisuuskuvia kaupunkien verkkosivuilla julkaistujen aineistojen pohjalta. Tehtävänannon mukaisessa vastauksessa tehdään havaintoja yhteisistä ja erottelevista piirteistä ja tulkitaan niiden avulla kaupunkien julkisuuskuvia.

Kriittistä ja kulttuurista lukutapaa osoittaa muun muassa havaintojen ja tulkintojen yhdistäminen tekstilajipiirteisiin. Molemmat tekstit ovat markkinoivia tekstejä – ikään kuin kaupunkien käyntikortteja. Tämä selittää tekstien pyrkimyksen positiivisen julkisuuskuvan rakentamiseen. Seinäjoen teksti muistuttaa iskulauseineen ja kielellisine leikkeineen enemmän mainosta, Lappeenrannan teksti taas sisältää paljon strategiateksteille tyypillisiä piirteitä ja ilmaisuja (esimerkiksi *kestävä huominen, vihreä tulevaisuus*).

Sekä Seinäjoesta että Lappeenrannasta pyritään rakentamaan positiivinen kuva paikkoina, joissa kannattaa asua ja yrittää.

Aineistot pyrkivät antamaan kuvan, että **molemmat kaupungit ovat esimerkiksi**

- rohkeita, itseensä luottavia
- parempia kuin muut
- asukkaiden ja elinkeinoelämän tarpeista huolehtivia
- tulevaisuuteen suuntautuvia
- ennakkoluulottomia
- mallikaupunkeja.

Julkisuuskuvien erot syntyvät etupäässä siitä, mitä aineistoissa painotetaan. Seinäjokea käsittelevä teksti *Avaruuden pääkaupunki* korostaa alueen kokoa ja laajuutta. Se kuvaa kaupungin tarjoamia mahdollisuuksia yrittämisestä koulutuksen ja kulttuurin kautta vapaa-ajanviettoon. Lappeenrantaä käsittelevässä tekstissä *Strategiana vihreä tulevaisuus* näkökulma on rajatumpi. Siinä korostuvat kestävä kehitys ja ekologinen elämäntapa niin asukkaiden kuin yritystenkin kannalta. Molempien tekstien otsikot tiivistävät tämän eron.



Teksteistä voi päätellä **esimerkiksi**, että

- Lappeenrannan keskeinen arvo on kestävä kehitys. – Seinäjoki korostaa kokoa ja saavutuksia.
- Lappeenranta vastustaa ylikuluttamista ja arvostaa niukkuutta. – Seinäjoki arvostaa kasvua.
- Lappeenranta pyrkii kansainväliseksi toimijaksi. – Seinäjoki korostaa paikallisuutta.
- Lappeenranta kantaa globaalia vastuuta tulevaisuudesta. – Seinäjoki huolehtii enemmän lähialueensa tulevaisuudesta.

2. Artikkelin vastakkainasettelut ja puolueettomuus (12 p. + 18 p.)

2.1. (12 p.)

Vastauksessa odotetaan, että kokelas tunnistaa ja nimeää artikkelissa esiintyviä vastakkainasetteluja. Tekstin perusasetelmassa vastakkain on kaksi pohjimmiltaan hyvää, mutta ristiriitaista tavoitetta, joiden toteutumista eri osapuolet ajavat. Kriittistä ja kulttuurista lukutaitoa osoittaa sen huomaaminen, että tekstissä asetetaan vastakkain paitsi konkreettiset osapuolet ja toimijat, myös abstraktimmat asiat, kuten arvot ja ihanteet.

Tekstissä asetetaan vastakkain **esimerkiksi seuraavat osapuolet ja toimijat**:

- luonnonsuojelujärjestöt ja adivaseja puolustavat järjestöt
- Intian hallitus ja kansainväliset järjestöt, kuten YK
- paikalliset luonnonsuojelijat ja kansainväliset toimijat ja järjestöt
- kantaväestö ja vähemmistö
- viranomaiset (oikeuslaitos) ja kansalaiset
- Intian hallitus ja adivasit
- yhteiskunta ja yksilöt
- viranomaiset ja kansalaisjärjestöt
- siirtomaavalta ja paikalliset ihmiset
- tiikerit ja ihmiset.



Vastakkain asetetaan **esimerkiksi seuraavat arvot ja ihanteet:**

- luonnonsuojelu ja ikivanha elämäntapa
- kantaväestön oikeudet ja vähemmistön oikeudet
- eläinten oikeudet ja ihmisten oikeudet
- lainsäädäntö ja käytäntö, maan tapa
- lain noudattaminen ja lain rikkominen (luvatta asuminen)
- valtion oikeudet ja yksilön oikeudet (oikeuslaitos – yksilöt)
- nykyaika ja perinteet.

2.2. (18 p.)

Tehtävässä pyydetään arvioimaan artikkelin puolueettomuutta. Kriittistä ja kulttuurista lukutaitoa osoittavassa vastauksessa tekstin puolueettomuutta arvioidaan suhteessa siinä esiintyviin vastakkainasetteluihin ja tekstilajin konventioihin sekä yleisempiin journalistisiin käytänteisiin. Vastauksessa eritellään ja tulkitaan tekstiä ja otetaan huomioon, että tekstin puolueettomuus ei ole yksiselitteinen ilmiö.

Tekstilajin konventioihin kuuluu, että sanomalehdessä julkaistu teksti tavoittelee journalismin ihanteiden mukaista puolueettomuutta: siinä tuodaan esille erilaisia sinänsä arvokkaita mutta keskenään ristiriitaisia pyrkimyksiä ja niiden perusteluja. Toisaalta tekstin piirteiden analyysi paljastaa, että teksti asettuu vähemmistön puolelle vallanpitäjiä vastaan.

Puolueettomuutta voidaan vastauksessa tarkastella esimerkiksi kiinnittämällä huomiota seuraaviin asioihin:

- Mitä lähteitä tekstissä on käytetty ja miten?
- Kenen tai keiden äänellä ja näkökulmasta asia kerrotaan?
- Miten osapuolia ja heidän toimintaansa kuvataan?
- Korostuvatko jonkun osapuolen näkemykset?
- Mikä on otsikoinnin rooli suhteessa puolueettomuuteen?

Tekstin analyysissä voidaan havaita esimerkiksi seuraavia **puolueettomuuteen** liittyviä piirteitä:

- Tekstissä asetetaan vastakkain kaksi näkemystä adivasien tilanteesta. Toisen mukaan adivasit tulisi siirtää luonnonsuojelullisista syistä pois asuinalueiltaan, ja toisen mukaan heillä on oikeus asua nykyisillä, heille alun perin kuuluneilla paikoilla.
- Tekstissä annetaan ääni molemmille tahoille.



Puolueellisuutta osoittavat esimerkiksi seuraavat piirteet:

- Siirtoa kannattavien näkemykset tulevat ilmi pääosin niin sanottujen toisen käden lähteiden (raporttien, viranomaislähteiden, mediatekstien) kautta. He jäävät tekstissä etäisiksi, puhuvat vähemmän omalla äänellään.
- Adivaseja puolustavat tahot pääsevät enemmän ja henkilökohtaisemmin ääneen tekstissä. Heidät on pääosin nimetty ja kahta heistä on haastateltu.
- Tekstissä kutsutaan siirtoa *hätämiseksi, maailman suurimmaksi pakkosiirroksi ja kuolemantuomioksi miljoonille*. Ongelman laajuus tuodaan esiin toteamalla, että adivaseja pidetään maailman suurimpana alkuperäiskansana.
- Adivaseja kuvataan tunteisiin vetoavasti: He ovat *erityislaatuisia, alkuperäisväestöä, eläneet alueilla sukupolvesta toiseen, joutuneet pakkosiirtojen ja historiallisen sarron kohteeksi, ovat yksinkertaista ja lukutaidotonta kansaa, joita on kohdeltu epäoikeudenmukaisesti*. Toisaalta heidät esitetään uhreina, toisaalta taas heistä tehdään eksoottisia.
- Siirron kannattajien mukaan adivasiensa *”vanhanaikaiset” viljelytavat tuhoavat metsiä, he häiritsevät villieläimiä ja asuvat ”luvatta” metsissä*. Lainausmerkkien käyttö voi vihjata siitä, ettei kirjoittaja ole samaa mieltä.
- Siirron kannattajana ja toteuttajana esiintyy Intian valtio ja oikeuslaitos. Niiden toiminnasta annetaan negatiivinen ja tehoton kuva: korkein oikeus määräsi siirrot, lykkäsi määräystään mutta ei aio luopua pakkosiirroista; Intia *epäonnistui lain täytäntöönpanossa, ei ole täyttänyt velvollisuuksiaan*, osavaltiot toimivat hitaasti, ja *korruptoituneet kylävaltuustot* ja viranomaiset eivät ymmärrä, mistä on kyse, eivätkä halua käsitellä hakemuksia. Myös kansainväliset järjestöt kritisoivat voimakkaasti valtiota.



Osa 2: Kaunokirjalliset ja muut fiktiiviset tekstit

3. Sankaruus novellissa (30 p.)

Tehtävässä pyydetään analysoimaan ja tulkitsemaan novellissa esitettyä kuvaa sankaruudesta. Havainnot ja päätelmiä tehdään siitä, millaisena sankaruus tekstissä esitetään, sekä siitä, millaisiin yhteyksiin se liitetään etenkin suhteessa mieheyteen ja isyyteen. Tehtävässä arvioidaan kokelaan kykyä tunnistaa tekstin välittämiä eritasoisia merkityksiä, esimerkiksi konkreettisia sankarin ja sankaruuden piirteitä, miehen elämänihanteiden ja arvomaailman kehitystä sekä isyyden ja sankaruuden osin ristiriitaista suhdetta. Kriittistä ja kulttuurista lukutaitoa arvioidaan myös siitä näkökulmasta, miten kokelas tunnistaa ja arvioi tekstin kytkentöjä esimerkiksi populaari- ja muuhun kulttuuriin sekä erilaisiin kulttuurisiin odotuksiin ja ihanteisiin.

Sankaruutta tarkastellaan novellissa koko ajan suhteessa mieheyteen:

Novellin nimi

- Sankaruus nostetaan tekstin keskeiseksi aiheeksi, ja se liitetään isiin. Novellin nimi myös liittää sankaruuden isiin. Nimen voi kuitenkin nähdä kaksitulkitsemana: se joko samastaa tai erottaa isät ja sankarit.

Novellin alku

- Sankaruus liitetään intertekstuaalisesti poikien suosimaan populaarikulttuuriin, kuten tunnettuihin ylimaskuliinisiin supersankareihin (Tarzan, Teräsmies), vakoojiin (James Bond) ja dekkareihin (Philip Marlowe) sekä vähemmän maskuliinisiin sankareihin (Asterix ja Obelix, Tintti) ja suomalaiseen kuvastoon (Väinämöinen, Turhapuro).
- Alun supersankarit keskittyvät miehiseen toimintaan lastensa sijaan, ja muut populaarisankarit taas eivät ole isiä.

Novellin keskikohta

- Esimerkit tuottavat kuvan, jonka mukaan isyys on liian arkista ollakseen sankarillista (Nuuskamuikkunen versus Muumipappa).



- Sankaruus kiinnitetään miehiseen fantasiaan ylivoimaisesta maskuliinisuudesta, jonka varaan miehet perustavat sukupuoli-identiteettinsä osittain naisten tukemana.
- Sankaruus on miehelle jotain, mitä jatkuvasti tavoitellaan mutta mikä ei koskaan toteudu.

Novellin loppu

- Sankaruudeksi riittää pelkkä arjen ylittäminen siten, että mies ei uhraa elämäänsä oravanpyörässä (leipätyössä, perherutiineissa): esimerkiksi rentun ”uhrisankaruus”.
- Vanhemmiten mies pääsee yli sankarifantasiasta ja kokee elämästä tai arjesta selviämisen itsessään riittäväksi sankariteoksi.

Tulkinnasta

Koko novellin kaaren voi tulkita esimerkiksi miehen kasvukertomukseksi poika-aikojen epärealistisesta sankarimaskuliinisuuden unelmoinnista aikuisen miehen kokemusperäiseen ”arjen sankaruuteen”. Käännepäivästä todellisuuden ja sankarimaailman raja rikotaan (Siwan kassalla) ja miehen maailmankuva järkkyy.

Tekstin yksiulotteista tapaa liittää mieheys ja sankaruus toisiinsa voi kritisoida. Toisaalta tekstin tyyli ja sisältö korostavat siinä määrin stereotyyppistä miehen mallia, että tekstiä voi lukea myös miehen sankaruuden ironisena käsittelyinä.

4. Sanoituksen analyysi (12 p. + 18 p.)

4.1. (12 p.)

Vastauksessa pitää eritellä Mariskan kirjoittaman sanoituksen äänteellisiä ja muita rakenteellisia ominaisuuksia runoanalyysin keskeisiä käsitteitä käyttäen ja esimerkkejä antaen. Sanoituksessa on monia perinteisistä runoista tuttuja rakenteita, ja sanoituksen liittäminen lyriikan traditioon osoittaa kulttuurista lukutaitoa.

Sanoituksen rakenteellisia ominaisuuksia ovat **esimerkiksi**

- sanoituksen nimi, säkeistö- ja säerakenne



- toisto: sanatoisto ja lausemuodon toisto (*Kerro rakkauteni, kerro kuinka ikävöin / Kerro, häntä ootan yhä vaan; samaa ilmaa–sama maa*), laululyriikalle ominainen kertosäkeistö
- runsaasti sointuisuutta tuovia äännetason rakenteita: alkusoinnut (*leiki hetki hänen hiuksillaan*), loppusoinnut (*nukkumaan–oottamaan; poskegin–ihollain*), sisäsointu (*toivoa voit*), puolisointu (*hän–lentävän*)
- paljon pehmeää tunnelmaa luovia pitkiä vokaaleja ja diftongeja (*Tyyäni oli eilen yö*), tuulelle osoitetussa käskyssä kuitenkin toiston ohella painokkaaksi tekeviä konsonantteja: *Kerro rakkauteni, kerro kuinka ikävöin*)
- rytmi
- runon henkilöt: runon minä eli runon puhuja; runon sinä (tuuli, jolle kohdistetaan avunpyyntö); hän eli murunen, jota minä kaipaa, esiintyy myös unenomaisena tuulen tuomana hahmona; nimeämättä jäävät ihmiset, joilta saatu tieto tähdenlennon merkityksestä.

4.2. (18 p.)

Käsitteellä *romantiikka* tarkoitetaan tehtävänannossa tunteeseen ja mielikuvitukseen vetoavaa tyylikautta, joka ilmeni eri taiteenaloilla erityisesti 1700- ja 1800-luvulla. Vastaaminen edellyttää tietoa romantiikan kauden teoksille tyypillisistä piirteistä ja taitoa huomata, miten nämä piirteet ilmenevät *Missä muruseni on* -sanoituksessa. Piirteiden erittelyn pohjalta vastauksessa on päätelmiä ja tulkintoja, jotka liittyvät esimerkiksi sanoituksen tunnelman tai teeman romantiikan tyylikauteen.

Keskeisiä sisältöjä

Aineistosta voi nostaa esille **esimerkiksi** seuraavia romantiikan tyylijalajipiirteitä:

- ihmisen luontosuhteen korostuminen: luonnon kokeminen elolliseksi (personifikaatiot, joissa tuuli henkäisee, leikkii ja kertoo)
- yksilön tunteiden (rakkaus, kaipuu, alakulo) korostuminen
- maailman kokeminen aistien kautta (runsaasti näkö- ja tuntoaistimusten kuvailua)
- lapsen onnellisen olotilan arvostaminen (*Vaan tiesin, että voin / Niin kuin pieni lapsi nukahtaa*)
- tapahtuma-aika yö; unenomaisuus
- mystiset ainekset (tähdenlennon ja toivomuksen yhdistäminen taikauskoa, manaamista tuulen nostattaminen pyynnöllä, tuulen muuttuminen rakastetun hyväilyksi).



Tulkinnasta

Tehtävänanto edellyttää, että vastauksessa on päätelmiä ja tulkintoja romantikan kauden piirteiden vaikutuksista esimerkiksi tarinaan, tunnelmaan ja teemaan. Keskeinen elementti on öinen tarina, jossa korostuu kaipaus. Mahdolliset tulkinnat liittävät romantiikan tyylilajipiirteet esimerkiksi pohdintoihin siitä, kuka tai mikä sanoituksen ”muruseni” on ja mikä on noitamaisten ominaisuuksien merkitys.